

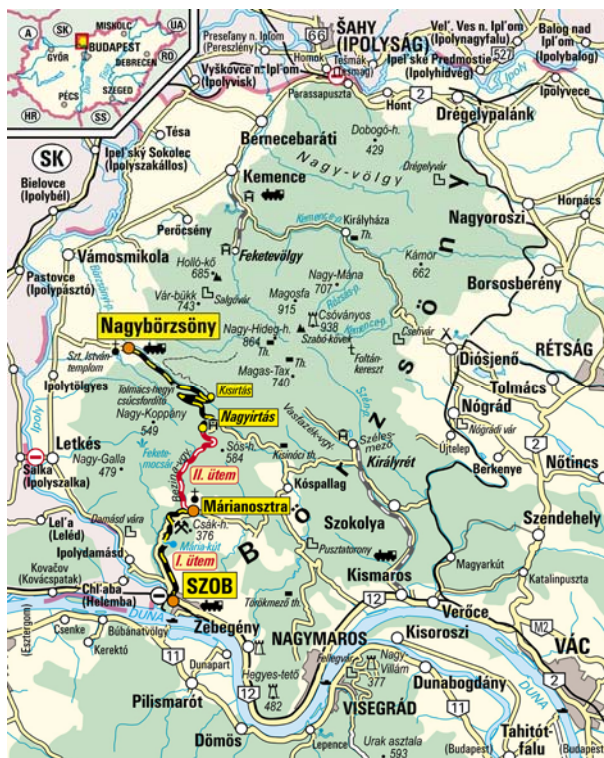
105 éves

a

Nagybörzsönyi Kisvasút

A Dunakanyar szomszédságában, a Börzsöny hegyvidékének nyugati lábánál fekvő, látnivalókban gazdag település, **Nagybörzsöny** határából Nagyirtásra kapaszkodó kisvasút ünnepnapját minden év októberének első szombatján tartják.

A **nagybörzsönyi** kisvasúthálózat **1908-tól** épült ki a letermelt faanyag elszállítására, **1912-ben** Szob és a Csák-hegyi kőbánya között kőszállítási céllal fektettek le síneket. Az Ipolypásztóhoz kapcsolódó nagybörzsönyi hálózat Trianon után nagyvasúti kapcsolat nélkül maradt, ezért az erdőbirtokos esztergomi érsekség **1922–24 között**, a **420 m** magas Vízválasztó (Nagyirtás) nyergén át összekötő vonalat épített **Kisirtás** és a Csák-hegyi kőbánya (**Szob**) között.

A szintkülönbséget a Tolmács-hegy oldalában **csúcsfordítópár** építésével, Nagyirtás és a Bezina-völgy között merész hajtúkanyarokkal küzdötték le. Az államosítás után **1957-ben** Kisirtásról levezették a síneket Nagybörzsönybe. **1969-ben** a **Nagybörzsöny–Nagyirtás** szakaszon az erdőgazdaság szezonális,

hétvégi személyforgalmat vezetett be. **1976-ban** Nagyirtás és a Csák-hegyi kőbánya között megszűnt a teherszállítás, azóta itt a sínek eltűntek... **1992-ben** a nagybörzsönyi és a szobi vonalrész is megszűnt. **1996-ban** a térség önkormányzatai közalapítványt hoztak létre a **Szob–Nagybörzsöny kisvasút teljes turisztikai célú helyreállítására** érdekében. A települések összefogtak a kisvasútbarátokkal, a természetjárókkal, a Börzsöny környezetbarát turizmusáért tenniakaró civilekkel – először a legépebben megmaradt Nagybörzsöny–Nagyirtás szakasz megmentéséért, turisztikai hasznosításáért. Erejüket a média rokonszenve mellett megsokszorozta az, hogy **minden érdekelt szerv, minisztérium** (pl. az **1997-ben** alakult **Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága**, az **Országos Műemlékvédelmi Hivatal**, a **GM**, az **FVM** stb.) elvileg **támogatta a felújítást**. A nagybörzsönyi kisvasút kezelői joga **1 Ft-os**, jelképes összegért **1998. március 16-án** az **Ipolyerdő Rt.-től** a **település önkormányzatához került**. **1997 és 2001 között** számos akadályt leküzdve, a **Pest Megyei Területfejlesztési Tanács** és **több minisztérium** támogatását megszerezve **minden feltétel összeállt a felújítás megkezdéséhez**.

2000-ben a hazánkban utolsóként fennmaradt csúcsfordítós (*hegyoldali, tolt menetű szintkülönbség- leküzdő mód*) Kisirtás–Nagyirtás vonalrészt **ipartörténeti műemlékké** nyilvánították. A legszükségesebb helyreállítások, a hidak újjáépítése után a **Nagybörzsöny–Nagyirtás** szakasz **újraindítására** nagy, közös sikerként **2002. szeptember 7-én** került sor. A kedvező forgalmi tapasztalatok új lendületet adtak. **2003-ban** a *Nagybörzsöny–Szob Erdei Kisvasútért Közalapítvány* és az érintett önkormányzatok a **PEA-ROP** (*Pályázatelőkészítő Alap – Regionális Operatív*

Program) keretében összeállították „**A Szob–Nagybörzsöny kisvasút teljes, turisztikai célú helyreállítása**” c. pályázatot. Szob önkormányzata vállalta a beadását – nyertesnek bizonyult! Az **I. ütemben** a **Szob–Márianosztra** szakasz teljes újjáépítésére nyílt lehetőség, a használatba vételi engedélyt követően 2009 nyarán üzembe állt.

Útvonala:

Nagybörzsöny területe már az őskortól kezdve lakott, a falu neve *1108 körül Bersun* formában jelent meg az oklevelekben. A környék nemesfém-bányászata a *XII. sz.-ban* kezdődött, *1417-ben* Zsigmond a településnek bányajogot adott, *1439-ben* bányavárosként emlegették. A török időkben elnéptelenedett, de a *XVIII. sz.-ban* – a bányák kimerülése után – már mezővárosként ismert. A *XIX. sz.* végén a filoxéra elpusztította szőlőit. A látnivalókban gazdag település számára egyre inkább a turizmus kiszolgálása jelenti a jövőt.

- Látnivalók:**
- Árpád-kori, román stílusú **Szent István templom**
  - gótikus eredetű, toronytalan r. k. **Bányásztemplom**
  - *XVIII. sz.-i* klasszicista **evangélikus templom**
  - későbarokk **Szent Miklós plébániatemplom**
  - **tájház** (*XVII. sz.-i* bányagazdaház)
  - *XIX. sz.-i* **vízimalom** (ma múzeum)
  - régi **pincesor**

A kisvasút Nagybörzsöny határából, az egykori fatelep melletti erdei tisztásról indul. A szerelvény mintegy 4 km-t a Hosszú-völgyben, csörgedező patak mentén, bükkösök, tölgyesek, tisztások között zakatol, majd felér a három völgy találkozásánál fekvő erdei turistaháztelep, Kisirtás rétyjére.

Az innen induló turistautak többek között a Nagy-Hideg-hegyre és a Kisinóci turistaházhoz vezetnek. A hajdani Kereszt-völgyi szárnyvonal helyének kitisztításával pompás kerékpárutat lehetne kialakítani.

A kis szerelvény mögött átállítják a váltót, a vonat tolt menetben *600 m-t* kanyarog a **Tolmács-hegy** árnyas oldalában. *Ez a pálya különleges, műemlékké nyilvánított szakasza.*

A Börzsönyben a szintkülönbséget több helyen ún. **csúcsfordítók** építésével küzdötték le a vasútépítők, sajnos csak ez az egy maradt fenn – *utolsóként* – egész

Magyarországon. Hasonló műszaki megoldású hegyivasúttal legközelebb Szlovákiában, a Beszkidékben, a lengyel határ mellett találkozhatunk (*Vychylovka–Kysucka erdei múzeumvasút*).

A *tolmács-hegyi csúcsfordítótól* – most a mozdony előtt váltanak – ismét előre folytatódik a kalandos kisvonatozás. A hegyoldalból a völgy felé letekintve jól látszanak a cikk-cakk pályaszakaszok. Egy kanyar után – ha megbontanák a zárt erdőt – pompás kilátást kapnánk Kisirtás katlanjára. A pálya kétszer metszi a *Kisirtáspusztá–Nagyirtáspusztá* földutat, a keresztezések között hatalmas, *patkó alakú* kanyarban kapaszkodik a mozdony. Egy kitérőn át, néhány fenyő alatt elcsattogva felér a vonat a *420 m* magasan, sűrű lucfenyves mellett fekvő *jelenlegi* végállomásra, **Nagyirtásra** (*tisztás; esőház, pihenőhely*).

A szélrózsa minden irányába hívogató turistautakon Márianosztrára, a Nagy-Koppány gyepes csúcsára, a Hosszú-bércen át Nagybörzsönybe, a dunakanyari kilátással kecsegtető Sós-hegy csúcsára, de a Kisinóci turistaház érintésével akár Királyrétre, a Börzsöny másik, kismarosi kisvasútjának végállomására is el lehet jutni. A legkényelmesebbek a Szent Orbán Erdei Wellness Hotelhez sétálhatnak.

2008 júniusában a kormány a *Szob–Nagybörzsöny* kisvasút teljes rekonstrukcióját **kiemelt projektként** nevesítette, így a **II. ütem**, a **Márianosztra–Nagyirtás** vonalrész helyreállítása, a **Nagyirtás–Nagybörzsöny** szakasz teljes pályafelújítása, a projekt befejezése karnyújtásnyi távolságra látszott... Sajnos a munka megkezdését a projektgazda, Szob önkormányzatának önrész-forrás hiánya, ill. a jegyárbevétel nem fedezhető működési költségek finanszírozásának megszűnése lehetetlenné tette. 2011-ben a *Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program* keretében „**Nagybörzsöny és Cierny Balog (Feketebalog) erdei kisvasutak együttműködése, összehangolt turisztikai célú fejlesztése és közös szlovákiai és magyarországi vonzerők kialakítása**” címmel benyújtott közös pályázat eredményeként viszont felújításra került a Nagybörzsöny–Kisirtás pályaszakasz, Dr. Harrach Péter, a térség országgyűlési képviselője által a 2012., majd a 2013. évi költségvetéshez benyújtott módosító javaslata eredményeképpen a nem MÁV és nem erdőgazdasági üzemeltetésű erdei kisvasutak működési finanszírozása – így a nagybörzsönyi kisvasúté is – megoldódott. A Nagybörzsöny–Nagyirtás vonal 2013.07.01. óta a Nemzeti Vagyon része. Bízunk benne, hogy *a hiányzó Márianosztra–Nagyirtás szakasz újjáépítésével* a turisták a közeljövőben birtokba vehetik, kirándulásaikba szöhetik a Börzsönyben, a *Duna–Ipoly Nemzeti Parkban* kanyargó, vadregényes útvonalú **teljes Szob–Nagybörzsöny kisvasutat**, amely hazánk egyedi, **hegyvidéki, ökoturisztikai kínálatának fő attrakciója** lesz.

A kisvasút Nagybörzsöny–Nagyirtás szakasza **2013-ban** még október végéig, hétfégenként üzemel.

Indulási időpontok Nagybörzsönyből: 10:15, 12:15, 15:00

Indulási időpontok Nagyirtásról: 11:15, 13:15, 16:00

2014-ben Húsvétől várják a kisvasút és a Börzsöny iránt érdeklődőket.

Információ és különvonat rendelése:

Nagybörzsöny Erdei Kisvasút Nonprofit Kft.

Tel: 70/549-4797 • Fax: 27/378-025 • e-mail: nagyborzsonyiev@gmail.com

web: www.kisvasut.hu/nagyborzsony, www.nagyborzsony.hu

A kisvasút történetét, útvonalát, a kirándulási lehetőségeket, látnivalókat részletesen a **Börzsöny turistakalauza** (*Cartographia, 2013*) mutatja be.